

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد همه سر به سر تن به کشتن دهیم
بدین بوم و بر زنده یک تن مباد از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

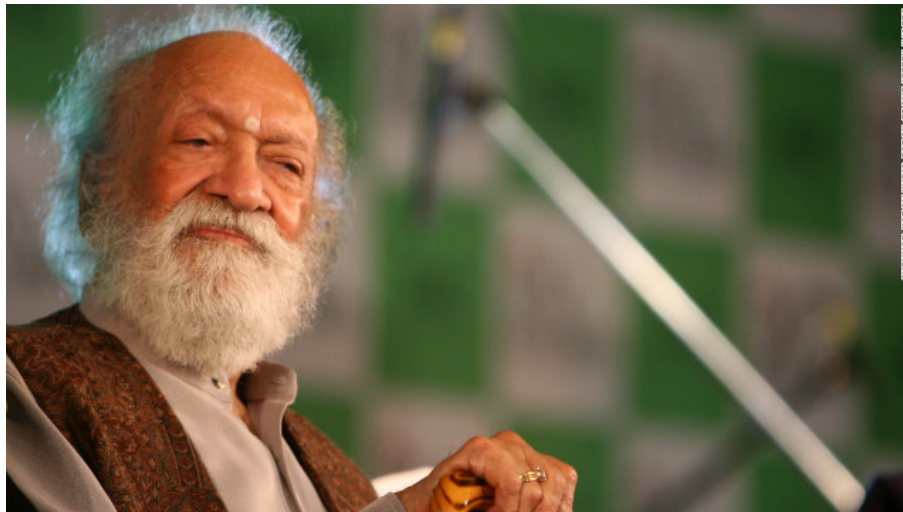
afgazad@gmail.com

Arts & Music

هنر و موسیقی

نویسنده: طارق علی
برگردان از: محمدرضا امیری
۲۹ جنوری ۲۰۱۳

آنچه که "بیتل"ها درباره "روی شنکر" درنیافتند

Ravi Shankar

موسیقی‌اش یک دنیا از فرهنگ "هیپی"ی که پذیرایش شده بود فاصله داشت

روی شنکر استاد بی‌نظیر "ستار" نوازی بود، بسیار پیش‌تر از آن‌که نسل هیپی‌هایی که مواد مخدر سوخت محرکشان بود چون بتی به دُورش حلقه زنند. نسلی که موسیقی بی‌نهایت زیبایی برآمده از زخمه‌های "روی" بر سیم‌های ستار را بهترین همراه مصرف‌ماری‌جوانا و ال.اس.دی یافته بود. اگر فناوری امروز در آن دوره بود، هدفون به‌گوش‌ها هم تمام راه را از لندن تا کاتماندو، به موسیقی روی شنکر گوش می‌دادند.

گروه بیتلز که برای مدتی با عرفان هندی لاس می‌زد (که خود مضمونی شد برای طنزهای بدیع مجله پراپوت آی؛ آن‌ها ماهاریشی^۱ را یوگی‌خرسه پول‌دارباشی^۱ لقب داده بودند) به واقع جذب ستار شد و جرج هریسون دوره‌هایی در

(توضیح‌ها در پی‌نوشت از مترجم است.)

^۱ ماهاریشی ماهش یوگی (Maharishi Mahesh Yogi) پیشوای معنوی که به میلیون‌ها نفر از جمله اعضای گروه بیتلز راه و رسم مراقبه شهودی یا تی.ام. را معرفی کرد. تی.ام. مخفف transcendental meditation است.

موسیقی هندی گذراند. نتیجه محدود ماند. ترانه "جنگل‌های نروژی"^۳ احتمالاً برترین اثر این دوره است. برای این‌که از قافله عقب نماند، برایان جونز^۴ هم در ترانه "سیاه رنگش کن"^۵ از ستار استفاده کرد. این تب هم دیری نپایید. بیتلز و رولینگ استونز سراغ چیزهای دیگری رفتند. همان‌طور که در مورد **نصرت فتح علیخان** در سال‌های اخیر رخ داد، تلفیق موسیقی شرق و غرب تنها تا حدودی موفق بود. اما از نکات مثبت نیز نباید غافل شد. رابطه بیتلز با موسیقی هندی باعث شد که در پیش‌گاه مخاطب‌های جهانی قرار بگیرد. در کنسرت‌های شانکار در آمریکا و اروپای غربی به سختی می‌شد صدای خالی دید.

پدر و مادر بنگالی‌اش، عشق به موسیقی و فرهنگ را از کودکی در ضمیر پسرهایشان پروراند بودند. برادر بزرگ‌تر، **اودی شنکر**، رقصنده‌ای کلاسیک و رقص‌نگاری عالی بود. در دهه بیست میلادی او با **آنا پاولووا** در پاریس رقصیده بود. اودی به ندرت حاضر می‌شد برای رضایت مخاطب ناآشنا با **کاتهاکالی** و دیگر رقص‌های کلاسیک هندی از اصول هنری‌اش پا پس بکشد. برادر کوچک‌تر هم در حوزه خودش همین‌طور بود.

روی شنکر برای طرفداران سرشناسش در غرب این‌گونه توضیح می‌داد: "راگا یک فرم ملودیک علمی، دقیق، ظریف و زیبایی‌شناختی است که موومان فرارونده و فروشونده ویژه‌اش ممکن است شامل یک اکتاو هفت نُتی کامل یا مجموعه‌هایی از نُت‌های شش‌تایی یا پنج‌تایی با ساختاری بالا و پائین رونده باشد، که آن‌ها را **آروها‌نا** و **آوارو‌ها‌نا** می‌خوانند. تفاوتی ظریف در ترتیب نُت‌ها، حذف نُتی ناموزون، تأکید بر نُتی خاص، لغزیدن از نُتی به نُت دیگر... این‌هاست که مرز یک راگا را با راگانی دیگر مشخص می‌کند.

پاسخ هریسون و جونز ضبط نشده است، اما حتماً اگر فهمیده بودند که روی چه می‌گوید باز هم اثری از آن در موسیقی و متن ترانه‌هایشان نگذاشته است. راگا در آلبوم "گروه‌بان پیر"^۶ دست‌بالا را ندارد و همان‌طور که **ریچارد مرتون** منقد رادیکال موسیقی دهه هفتاد در مداخله‌ای عجیب در نشریه **نیو لفت رویو** اشاره می‌کند، وجه تمایز استونز در جای دیگری است. برای او، ترانه‌های "توی مشت من"^۷ و "دختر احمق"^۸ و "دختر خیابون پشتی"^۹، یا "روزنامه‌های دیروز"^{۱۰} به موضوع استعمار جنسی می‌پردازند: "مزیت بزرگ و تهور رولینگ استونز در این است که آن‌ها به طور مداوم و مستمر از تابوهای کانونی نظام اجتماعی سرپیچی می‌کنند به عنوان نمونه مورد نابرابری جنسی قابل ذکر است. آن‌ها این کار را به غیر قابل‌پذیرش‌ترین و رادیکال‌ترین شکل ممکن انجام می‌دهند: با ستایش و تحسینش." همه آنچه که در این زمان می‌توان گفت این است که گوش‌دادن به ترانه **توی مشت من** در هنگام معاشقه، ممکن است برای برخی مردان لذت‌بخش‌تر بوده باشد. زن‌ها بدون تردید موومان به‌آرامی‌بالارونده آروها‌نا را ترجیح می‌دهند. این ویولونیست بزرگ سنت موسیقی کلاسیک غرب؛ **پهودی منوهین** بود که بلافاصله دریافت شنکر چه می‌گوید و این دریافت را در یک دوره کنسرت‌های مشترک نشان داد. من خود در یکی از آن‌ها حضور داشتم. تجربه‌ای تأثیرگذار و لذت‌بخش بود. با حضور این دو استاد بزرگ که آن بعدازظهر را تسخیر کرده بودند چه‌طور می‌توانست غیر از این باشد؟ در سطح موسیقانی البته بر من اثری نداشت.

² Veririchi Lotsamoney Yogi Bear مجله فکاهی پرایوت آی، در واقع با بازی با اسم ماهاریشی به جنبه کاسبکارانه تعلیم‌ها و ثروت‌اندوزی موسسه‌های معنوی او کنایه می‌زند.

³ Norwegian Wood

⁴ لونیس برایان هاپکینز جونز متولد ۲۸ فروری ۱۹۴۲؛ موسیقی‌دان انگلیسی و از اعضای بنیان‌گذار گروه رولینگ استونز است. سازهای اصلی که جونز می‌نواخت گیتار، سازدهنی و پیانو بودند. اما او استعداد زیادی در نواختن انواع مختلفی از سازها داشت.

⁵ Paint it black

⁶ Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band عنوان هشتمین آلبوم استودیویی گروه بیتلز است که در جون ۱۹۶۷ منتشر شد.

⁷ Under My Thumb

⁸ Stupid Girl

⁹ Back Street Girl

¹⁰ Yesterday's papers

خاستگاه‌های موسیقی کلاسیک هندی، که بی‌شک به هم‌تاهای غربی‌شان نیستند، در **وداها**، که متون باستانی «هندو»ی متعلق به دوهزار سال پیش است قرار دارد. صدای انسان که ابتداء به منظور از برخواندن وداها و بعدتر برای کمک به رقصندگان معبد به کار گرفته می‌شد، پیش از ظهور هر نوع سازی، از اهمیت بسیاری برخوردار بود. در طول سده‌های میانه، ورود اسلام به شبه‌قاره با خود سنت شعری و نقاشی و موسیقی پارسی را نیز به همراه آورد که از افغانستان به سمت جنوب گسترش یافته بود. ملودی و ریتم نسبت به هارمونی و کنترپوان¹¹ در موسیقی شرق دست بالا را گرفت.

سنت هندی شفاهی باقی ماند، انتقال هر قطعه‌ای همچون هدیه‌ای از استاد به شاگرد و خانواده‌هایی که به طور موروثی صاحب موسیقی هستند هنوز وجه غالب موسیقی کلاسیک در جنوب آسیا است. شنکر از شهرت ناگهانی‌اش و تبدیل شدنش به چهره‌ای نمادین در غرب خرسند و سرخوش بود. همکاران هنری اصول‌گرایش در هند به این جریان به دیده تحقیر می‌نگریستند اما او نه. او می‌گفت که تا چه اندازه خوشنود است از "پذیرش و خواست یادگیری و شوق صادقانه مخاطب غربی." البته به آنچه می‌گفت باور داشت و درست هم بود. اما او همچنان بدین امر نیز آگاه بود که بازتولید آگاهی ذاتی عاشقان موسیقی جنوب آسیا در جای دیگر چندان آسان نیست. کنسرت فضای بازی که تمام طول شب ادامه دارد، فضایی دل‌نشین از یک شب تابستانی در لاهور یا دهلی، تریواندروم یا داکا، با صدای زنان سرشناس آوازخوان که با صدای سازها در رقابت‌اند، رسیدن به اوج در نور سپیده‌دمان و آماده‌شدن برای قطعه پایانی، این‌ها هیچ معادلی در غرب ندارد. این‌جا محدودیت‌های زمانی و مالی طول کنسرت را معین می‌کند.

موسیقی کلاسیک هندی زمانی به دنیا آمد که هنوز چیز زیادی از خلقت زمان نگذشته بود. گسترش بیشترش در ساختار دربارهای سلطنتی و نظامی پشتی‌بانی‌کننده اتفاق افتاد، در جایی که حکمران یا ارباب فئودال همه‌چیز را تعیین می‌کرد. "اتاق موسیقی"، شاهکار سینمایی **ساتیاجیت رای** دل‌مشغولی‌ها و طعم آن دوران را نشان می‌دهد. در جنوب آسیا تغییرهای زیادی رخ داده، اما کنسرت‌های شبانه هنوز برقرارند.

در اوایل دهه شصت میلادی وقتی که بعد از یک کنسرت در لندن، من به شنکر معرفی شدم، او نگاهی به من انداخت و پرسید: "خب؟"

تنها پاسخی که جرأت گفتنش را داشتم این بود: "مثل آنچه که در سرزمین خودمان است، نبود." او خندید. خنده‌ای با صدای بلند: "هیچ‌وقت مثل آن نخواهد شد."

¹¹ کنترپوان در موسیقی، رابطه صداهایی است که به لحاظ هارمونیک هم‌بستگی درونی دارند (چند آوایی)، ولی در ریتم و منحنی صدا مستقل از هم اند. این اصطلاح از عبارت لاتین *punctus contra punctum* به معنی "نقطه‌ای در برابر نقطه‌ای دیگر" گرفته شده است.